

Naci Tolga Saruç. (2015). Obezite Ekonomisi. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Ali EROL¹

Makale Türü

Kitap İncelemesi

Başvuru Tarihi

24.01.2022

Kabul Tarihi

08.04.2022

Prof. Dr. Naci Tolga Saruç tarafından yazılan “*Obezite Ekonomisi*” adlı kitapta, temelinde bir vergi politikası aracı olan obezite vergisi Türkiye’de gerekli olup olmadığı ve uygulanması halinde vergi sistemindeki yeri ve önemi incelenmiştir.

Kitabın ilk cümlesinde, “*eski çağlarda obez olmak zenginliğin ve gücün bir göstergesi olarak kabul edilirken; günümüz modern ekonomilerin en büyük sağlık sorunlarından bir tanesi olmuştur*” şeklinde ifade edildiği üzere obezite, günümüz dünyasının en önemli sorunlarından biridir. Bu sorun, sadece gelişmiş ülkelerin sorunu olmayıp, Türkiye, Meksika, Brezilya gibi gelişmekte olan ülkelerde de önemli boyutlara ulaşmıştır. Kötü beslenme alışkanlıkları, yaşam biçiminin değişikliği, teknolojik ilerlemeler ve ülkelerin refah artışları, insan vücudunda yağ miktarının artmasına, diğer bir ifadeyle insanların obez olmasına yol açmıştır.

“Obezite Ekonomisi” adlı kitap dört bölümden oluşmaktadır. Kitabın “*Obezite Sıklığı, Maliyetler*” başlıklı ilk bölümünde, obezitenin dünyada yaygın olduğu ve giderek daha da yaygınlaşacağı vurgulanmıştır. Yapılan tahminlere göre, günümüzde dünya genelinde 3 milyar insanın obezdir. Bu önemli

sağlık sorununun ekonomik nedenleri ve maliyetleri de yine bu bölümde ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır.

Nüfusuna oranla en fazla obez insan Amerika Birleşik Devletleri’nde bulunmaktadır. Türkiye ise, en yüksek ilk on ülke arasında yer almaktadır. Türkiye özelinde bakıldığında kadınların erkeklerden daha yüksek oranda obez olduğu ve toplam nüfusun yaklaşık %20’sinin obez olduğu tespit edilmiştir. Türkiye’nin obezite profili detaylı şekilde incelendiğinde, erkeklerde 45-54 yaş grubu, kadınlarda ise 55-64 yaş grubunda nüfus bazında obez oranı en yüksek seviyelerdedir. Bölgesel olarak Türkiye incelendiğinde ise Doğu Karadeniz, Batı Karadeniz ve Batı Marmara bölgeleri ilk üç sırada yer

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, ali.erol@klu.edu.tr, ORCID:0000-0002-8273-9444

almaktadır. Yine kırsal kesimde yer alan obez oranının, kentsel bölgedeki obez oranından yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Hem Türkiye’de hem de dünyada obez oranlarının yüksek olmasının nedenleri kitapta önem sırasına göre on dört madde halinde sayılmıştır;

- Genetik yapı
- Biyolojik nedenler
- Rasyonel bağımlılık
- Gıdalardan elde edilen fayda
- Uzun dönem ve kısa dönemli uyumsuzluklar
- Bilgilendirme ve eğitim
- Çalışan anne
- Göreceli fiyatlar ve gelir
- Şehirleşme
- Teknolojik gelişmeler
- Zaman tercihleri
- Yoksulluk
- Bilgi eksikliği ve asimetrik bilgi
- İşaret olarak kilo

Eserin en önemli bölümünü oluşturan ikinci kısım “*Kamu Politikaları*” adını taşımaktadır. Bu bölümde yazar Saruç, devletin ekonomiye müdahalesini gerekçelendirdikten sonra obezite sorununa maliye politikası araçları ile nasıl çözüm getirilebileceğini tartışmıştır. Bu araçlardan en önemlisi olarak görülen ve çeşitli ülkelerde uygulanmakta olan obezite vergisinin uygulamaları üzerinde durmuştur. Dünyada obezite vergisini uygulayan ülkeler; ABD, Macaristan, Norveç, Fransa, Danimarka, Avustralya ve Finlandiya’dır. Bu ülkelerde %1-10 arasında değişen bir oranda veya 1 avroya kadar değişen spesifik vergiler alınmaktadır.

Yazar, Türkiye’de benzer bir vergileme olması durumunda toplumun bu yeni vergiyi kabul edip etmemesi üzerine görüşler bildirmiştir. Bu vergilemenin küçük çocuklar ve okul çağındaki çocukların tükettikleri yiyecekler üzerinde olması gerektiği toplum tarafından kabul görmektedir. Yazar Saruç’a göre, sigara üzerinden alınan vergiler ile karşılaştırıldığında obezite vergilerine ilişkin toplumun kabul seviyesi çok düşük kalmaktadır. Bunun temel nedeni ise kalori seviyesi yüksek veya düşük olsun bir yiyecek veya içecekten fazladan bir vergi alınması, toplum tarafından kabul görmemektedir. Ayrıca vergi tekniği bakımından da obezite vergilerinin uygulanmasında güçlükler yaşanabileceği öngörülmektedir. Obezite için tetikleyici unsurlar olan yüksek oranda yağ, şeker ve tuz içeren sayısız ürün satılmaktadır. Bunların hepsinin takip edilmesi, kalori büyüklüğüne göre farklı oranlarda obezite vergisine tabi tutulması pratikte pek mümkün olmayacaktır.

Vergi sistemine eklenecek bir obezite vergisinin etkin olabilmesmesi için olumlu ve olumsuz yanlarının bilinmesi gerekmektedir. Yazar Saruç’a göre, obezite vergisinin avantajları şu şekildedir:

- Obezitenin dışsal maliyetini içselleştirerek ekonomide etkinliğe fayda sağlayacaktır. Obezitenin neden olduğu doğrudan ve dolaylı maliyetler vergi ile içselleştirilecektir.
- Obezite vergileri, sağlıklı yiyecekler ile sağlıksız yiyecekleri ayıracaktır. Böylece bireyler vergi yükünü de düşünerek daha çok sağlıklı yiyeceklere yönelecektir.
- Kamuya yeni bir gelir kaynağı olacaktır.

Obezite vergisinin dezavantajları ise şu şekilde sıralanmıştır;

- Devletin, bireylerin ne yiyip ne içeceğine müdahale edecek olması insan haklarına aykırı bir karar olacağı görüşü hakimdir.
- Obez olanlar genç yaşta ölmektedir. Bu kişiler ödedikleri sağlık sigorta primlerinin büyük bir kısmını erken ölüm nedeniyle alamazlar. Bu nedenle obezitenin dışsal maliyetinin tahmin edildiği kadar çok olmadığı kabul edilmektedir.
- Obezite vergisinin uyum maliyeti çok yüksektir. Hangi üründen ne kadar veya hangi oranda vergi alınacağı doğru şekilde hesaplanamayacaktır.
- Obezite vergisinin uygulandığı ülkelerde kola ve cips gibi ürünlerin tüketiminin azalmadığı görülmektedir.
- Son olarak obezite vergisinin uygulandığı mallarda kaçakçılık ve sahte üretim faaliyetlerinin artması toplum sağlığını daha kötü bir şekilde etkileyecektir.

Kitabın üçüncü bölümünde bir anket çalışması yer almaktadır. Anket çalışmasının adı, “*Sağlık Profesyonellerince Obezite Vergisi ve Bazı Kamu Politikalarının Kabul Edilebilirliği ve Algılanan Etkinliği*”dir. Bu anket çalışması yedi sorudan oluşmaktadır. 262 kişilik sağlık çalışanları evreninde yüz yüze yapılan bu anket çalışmasında, fastfood, kola, cips gibi yüksek kalorili yiyecekler üzerinden obezite vergisinin alınması yönünde yüksek tercih görülmüştür.

Anketin ilk sorusunda katılımcıların %60’ı obezite vergisinin uygulanmasına destek vermiştir. İkinci soruda uygulanacak bir obezite vergisinin, obez oranını düşürmede etkili olacağı görüşünde olanların oranı %36,3 çıkmıştır. Üçüncü soruda, obezite ile mücadelede en etkili yolun ne olduğu sorulmuş ve katılımcıların %53,2’si eğitim cevabını vermiştir. Dördüncü soruda sağlıksız ürünlerde obezite vergisinin uygulanmasının adil olduğunu düşünenlerin oranı %46,2 çıkmıştır. Beşinci soruda, obezite vergisinden elde edilecek gelirlerin, obezite ile mücadelede kullanılması görüşünde olanlar %68,9 oranındadır. Altıncı soruda ideal bir obezite vergisi oranı sorulmuştur ve katılımcıların geneli %0 ve %10 oranlarına ağırlık vermiştir. Anketin son sorusunda ise, hangi ürünlerden obezite vergisi alınması gerektiği sorulmuştur. Katılımcılar en çok fastfood, kola ve cips cevaplarını vermişlerdir.

Kitabın son ve dördüncü bölümü “*Sonuç*” adını taşımaktadır. Bu bölümde yazar, kişilerin fayda-maliyet analizi yaparak obez olmayı tercih edeceklerini savunmaktadır. Yapılan literatür taramasının, anket çalışmasının ve vurgulanan öngörüler doğrultusunda yazarın bu görüşüne katılmamak mümkün değildir. Ancak yetişkin obezitenin aksine çocuklarda görülen obezitenin mutlaka devlet müdahalesi ile azaltılması veya giderilmesinin önemi vurgulanmaktadır. Yazar, obezite ile mücadeleyi sigara ile mücadeleye benzetmiştir. Türkiye çeşitli yasaklamalar, cezalar ve teşviklerle sigara ile mücadelede önemli başarılar elde etmiştir. Benzer araçların kullanılmasıyla beraber obezitede de başarı sağlanacağı görülmektedir.

Kitapta kullanılan kaynakça incelendiğinde, kitabın hazırlanma sürecinde literatüre hkim olunduğu gözlemlenmektedir. Eserde kullanılan kaynakların neredeyse tamamının yabancı olması eserin niteliğini artıran bir diğer detay olmasının yanında güncel literatürün takip edildiğinin de bir göstergesidir. Bunun yanında yabancı literatürden bu denli fazla çalışma örneklerinin olması Türkiye’de bu alanda çalışma sayısının azlığını da hatırlatan bir husus olduğu belirtilmelidir. Son olarak kitabın sonunda hazırlanmış olan kavram dizini okuyuculara ulaşmak istedikleri kavramlara en kısa sürede ulaşmalarını sağlaması bakımından faydalı olmuştur.

Obezite, başta kişinin kendisi olmak üzere toplum sağlığını olumsuz yönde etkileyen çağımızın en önemli sağlık sorunlarından bir tanesi haline gelmesinin yanında doğrudan ve dolaylı olmak üzere kişi ve ülke ekonomisine de birçok maliyet yüklemektedir. Bunlar, lm maliyeti, hastalık maliyeti, zaman maliyeti, tedavi ve bakım maliyeti, eğitim maliyeti, işe gelememe maliyeti şeklinde çoğaltılabilir. Bu maliyetler göz önüne alındığında yazar Saruç’un değindiği üzere, sigara da olduğu gibi kamunun cebri araçları kullanması gerekmektedir. Bu araçlardan en etkini obezite vergisidir.

Kişilerin fayda ve maliyet analizi sonucunda obez olma haklarının olduğu düşüncesinde olmakla birlikte Türk vergi sistemine harcamalar üzerinden alınan vergilerin bir yesi olacak obezite vergisinin eklenmesi yararlı olacaktır. Saruç tarafından değinildiği üzere, obezite birçok maliyeti de beraberinde getirmektedir. Kamunun bu maliyetleri azaltacak cezalandırma veya vergileme yapması uygun olacaktır. Nasıl ki trafikte hız yapmanın, emniyet kemeri takmamanın bir yaptırımı varsa, sağlıksız beslenmenin bir nebze önüne geçilmesini sağlayacak bir vergilemenin verginin hem mali hem de mali olmayan amacına hizmet edeceği öngörülebilir bir gerçektir.

Son olarak verginin unsurlarından bir tanesi karşılıksız olmalarıdır. Diğer bir ifadeyle, bir konu üzerinden toplanan vergi spesifik bir harcama için kullanılamaz. Örneğin; obezite vergisinden elde edilecek vergi geliri, sadece ve doğrudan obezite ile mücadelede kullanılamayacaktır. Bu sebeple Türkiye’de uygulanacak bir obezite vergisinden elde edilen vergi geliri diğer vergilerde olduğu gibi Hazineye aktarılacak ve oradaki havuzdan gerek grldğu harcamalara tahsis edilecektir.